

ПРОФ. Д.Ф.Н. ВАСИЛКА РАДЕВА

Доц. д-р Владислав Миланов

Софийски университет „Свети Климент Охридски“

На 22.06.2023 г. почина видният езиковед и уважаван университетски преподавател в Катедрата по български език на Софийския университет професор доктор на филологическите науки Василка Радева.

Професор Радева е родена на 14.01. 1940 г. в Русе, където завършва средното си образование. През 1959 г. следва специалността „Българска филология“ във Филологическия факултет на Софийския университет, където нейни учители са изтъкнатите езиковеди проф. Кирил Мирчев, проф. Любомир Андрейчин, проф. Ст. Стойков и други. Благодарение на тяхното влияние тя се насочва към езиковедската проблематика още от най-ранните студентски години, като се включва в известния научен кръжок по българска диалектология, ръководен от проф. Стойко Стойков. Неслучайно години по-късно професорът я кани на редовно аспирантско място, осъзнал, че в нейно лице ще намери истински последовател, който милее за българския език и който сърцато ще изследва българските диалекти до края на живота си. След завършване на висшето си образование В. Радева е привлечена от проф. Стойков като специалист филолог в Катедрата по български език, за да обработва материала за идеографския диалектен речник. Проф. Радева става главен редактор на речника и днес е почти завършен третият му том. Както с основание отбелязва друг голям български езиковед – проф. Петър Пашов – този труд е с капитално значение не само за българистиката и ако зависеше само от работата на проф. Радева, вече щеше да бъде научен факт.

През 1969 г. Василка Радева става редовна аспирантка по българска диалектология. За научен ръководител е определен проф. Ст. Стойков, но поради внезапната му смърт научното ръководство поема проф. Кирил Мирчев, който довършва започнатото от проф. Стойков и неговата аспирантка. През 1974 г. ѝ е присъдена научната и образователна степен „кандидат на филологическите науки“, по сегашната терминология – доктор. Благодарение на теренната работа и на уменията да събира езиков материал, Василка Радева защитава дисертационния си труд „Селскостопанската лексика на централния балкански говор“, издаден по-късно като самостоятелна монография. Това изследване на В. Радева се вписва в класическите изследвания по диалектология, които са

резултат от неуморна теренна работа; недостижим пример е за системно описание на лексиката на диалект.

От учебната 1973/1974 година В. Радева постъпва в Катедрата по български език, където води семинарни занятия по българска фонетика, лексикология и диалектология. Стоотици нейни студенти си спомнят за знанията, които са получили от тези часове и които са пренасяли по-късно в своята професионална дейност. През 1976 г. е избрана за научен сътрудник в Секцията по българска диалектология към Института за български език, но още същата година се връща в Софийския университет, водена от обичта си към аудиториите и от желанието да работи със своите студенти, за да им предава уважението и обичта към българския език.

От 1979 г. до 1982 г. проф. Радева е лектор по български език в Лайпцигския университет, а от 1989 до 1992 – в Свободния университет на Западен Берлин. Многократно е канена като лектор в Саарския университет. Като резултат от работата ѝ там се ражда „*Българска граматика*“ – фундаментален труд, писан в съавторство, на немски език. Студентите на проф. Радева от този период до днес си спомнят с признателност своята преподавателка и любовта, с която ги е увличала да усвояват нелеката граматика на българския език; да опознават българското и да го обичат като свое.

През 1984 г. В. Радева е избрана за доцент по българска диалектология с хабилитационен труд „*Съществителни имена с формант -ник/-ик в българския език*“ а през 1994 г. ѝ е присъдена научната степен „доктор на филологическите науки“ след защита на научния труд „*Словообразователна и семантична структура на деноминалните глаголи в съвременния български книжовен език*“. За професор по български език Василка Радева е избрана през 1996 с хабилитационния труд „*Словообразуването в българския книжовен език*“, който и до днес остава най-пълното описание на българските словообразователни процеси. През университетския си път проф. Радева изминава всички стъпки на академичната зрялост, за да остави след себе си фундаментални научни трудове, признати както в България, така и в чужбина.

От 1995 г. е основател и главен редактор на популярното списание по езикова култура и езикознание „Българска реч“, издание на Факултета по славянски филологии и на фондация „Максим Младенов“, на която проф. Радева няколко години е председател. Професор Радева разбира уважението си към езика като грижа за спазване на книжовноезиковите правила. Особено от публично говорещите лица. Тя е един от последователите на идеята да бъдат наблюдавани и анализирани българските политици и българските журналисти, за да развият чувствителност към естетиката на речта, към уместното и неуместното и да изграждат усет към автокорекция.

Научните интереси на проф. Василка Радева са съсредоточени върху диалектологията, лексикологията, ареалната лингвистика, фонетиката и ези-

ковата култура, и най-вече върху словообразователните процеси в българските диалекти и в българския книжовен език. Малко е да се определят като интереси. Разработките ѝ в тези сложни области на езика са фундаментални научни проучвания, които надграждат оставеното от нейните професори и създават образа на тези дисциплини като образ на модерни науки, съпоставими с най-добрите разработки на световната наука.

Системният характер на лексиката В. Радева разкрива в книгата си „*Лексикалното богатство на българските говори*“, в която задълбочено и прецизно се анализира лексиката на диалектите в сравнение с книжовноезиковата лексика. Като закономерен завършек на задълбочените познания на Радева в областта на лексикологията през 2020 г. се появява учебникът ѝ по българска лексикология и лексикография, който на най-високо академично равнище систематизира българската лексика и описва речниците, в които тя е отразена. Учебникът е високо оценен от специалистите както в България, така и в чужбина и със сигурност ще бъде настолно четиво на студентите, които искат задълбочено да разберат лексикологията на българския език като наука, която отразява най-динамично развиващия се обект – лексиката, и които няма да се задоволят само с групирането ѝ откъм произход, а ще вникнат в най-дълбинните процеси, свързани със същината ѝ.

Най-представителният труд на проф. Радева „*Словообразуването в българския книжовен език*“ (1991), прераснал по-късно в авторска монография „*В света на думите*“ (2010), я утвърждава като водещ изследовател в сложната и динамична област на словообразуването, при това разгърнато в широк славянски контекст. Няма да сгрешим, ако определим проф. Радева като най-задълбочения изследовател на словообразователните процеси в българския език. До последните си дни тя остава вярна на своя дълбок професионализъм и на отношението си към езика и не спира да коментира актуални словообразователни процеси, като ги поставя в контекста на динамиката на съвременните явления от действителността.

Обичта ѝ към лексикалното богатство на българския език се изразява в подготвянето на *Български тълковен речник* (2004), в който проличава уменията на Радева да работи прецизно с лексикалния материал, от една страна, а от друга страна, професионалният ѝ опит на лексикограф, който сам подготвя едно толкова сложно издание; избира, подрежда и тълкува лексиката, която динамично се променя, и това не убягва от погледа на проф. Радева и я кара да включва най-нови думи, навлезли в живота на езиковия носител.

Приносна и недостижима ще остане и книгата на проф. Радева *Увод в аралната лингвистика* (2001 г.), която е резултат от интереса на авторката към лингвогеографското на българските и другите славянски диалекти и на необходимостта от съвременното им обективно интерпретиране. Тази книга ще бъде настолно четиво за студентите балканисти и за студентите българисти,

така както настолно четиво остава учебникът по българска диалектология, написан от нейния учител проф. Стойко Стойков. Спомням си, че когато с нея сме изпитвали студенти по българска фонетика, проф. Радева рядко поставяше отлична оценка на студентите и цитираше своя учител: *В един курс трябва да има двама-трима с най-високата оценка, за да бъдат наистина отличени.*

Професор Радева е от онова поколение български езиковеди, което не щадеше времето си и се раздаваше щедро в името на българския език и на езиковата култура. Стотиците статии, публикувани в авторитетни български и чуждестранни издания, са свидетелство за мащабите на научната и изследователската дейност на проф. Радева, а позоваванията на нейните приноси в трудовете на български и чуждестранни лингвисти са доказателство за признанието на авторитета ѝ както у нас, така и в чужбина. В поредица от 13 статии, поместени в книгата *Между диалектното и книжовното* (1987), е обоснована необходимостта от задълбоченото познаване на българските диалекти, защото много често отклоненията от книжовноезиковата норма се дължат именно на тяхното влияние, което оказва влияние върху динамиката на езиковите процеси.

Като преподавател във Факултета по славянски филологии, професор Радева се отличаваше със своята възискателност към студентите и с уменията да ги въвлича в света на думите през призмата на своя дълбок професионализъм и с харизмата на авторитетния учен езиковед. Както я определя проф. Петър Пашов, тя е високо ерудиран и възискателен преподавател, ползващ се с уважението на университетските си колеги и на студентите. Стотици студенти помнят лекциите на проф. Радева и прилагат знанията, получени от нея, в професионалната си практика. След себе си остави последователи, възпитани в духа на най-високите академични традиции и в обич и уважение към българския език. В. Радева е автор и съавтор на поредица от помагала за студенти – *Сборник с текстове и задачи по диалектология*; *Български език – учебник за чуждестранни студенти*; *Помагало по българска фонетика* и *Помагало по правопис и пунктуация*. Израз на отношение към чуждоезиковото обучение е и издадената в съавторство „*Българска граматика*“ на немски език.

Професор Василка Радева посвещава живота си на науката за езика, но в същото време изпълнява и ред административни длъжности в Университета и в БАН. От 1995 до 1999 тя е заместник-декан на Факултета по славянски филологии, а работата ѝ върху учебните планове на специалностите и до момента остава ненадмината. Избрана е от академичната общност и за представител в Академичния съвет на СУ, в което влага много време и усилия в името на обичта си към Софийския университет.

От 1997 г. до 2004 г. е член на специализирания научен съвет по езикознание към Висшата атестационна комисия към Министерския съвет. По-късно е избрана за член на Научната комисия по филология към Президиума на ВАК.

Била е също член на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства към Националната агенция за оценяване и акредитация на висшите училища в България.

Две години изпълнява длъжността директор на Летния семинар по български език и култура и в работата си там влага много енергия, за да усетят студентите чужденци силата и магията на българския език и на България изобщо.

С проф. Василка Радева си отива една епоха в съвременното българско езикознание. Изключителен учен, признат в България и в чужбина, ерудиран преподавател, който с обич преподаваше дълбочината на науката пред студентите българисти. Езиковец с характер, който не се страхуваше от силните на деня и отстояваше достойни каузи.

Дълбок поклон пред светлата ѝ памет!

✉ **Dr. Vladislav Milanov, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-8920-5621

Bulgarian Language Department

Slavic Studies Faculty

Sofia University

Sofia, Bulgaria

E-mail: v-milanov@slav.uni-sofia.bg